

Wettelijke kaders en voorzieningen mantelzorgondersteuning

Bron: Vilans - <https://www.vilans.nl> - website januari 2018 en Movisie - <https://www.movisie.nl> – website januari 2018

Vilans is een kenniscentrum voor langdurende zorg en zorgen dat zorg beter werkt.

Movisie is het landelijk kennisinstituut voor het sociaal domein.

Met welke wettelijke kaders heb je als gemeente te maken bij mantelzorgondersteuning? Wanneer bied je algemene voorzieningen en wanneer zijn maatwerkvoorzieningen meer gepast? En vanuit welke beleidsterreinen kun je ondersteuning bieden?

Wettelijke kaders van mantelzorgondersteuning

Gemeenten hebben de taak om mantelzorgers te ondersteunen. Zoals in de WMO beschreven staat is de gemeente verantwoordelijk voor het bieden van mantelzorgondersteuning aan de mantelzorgers van WMO- en ZVW-cliënten. Mantelzorgers van cliënten met een WLZ-indicatie worden ondersteund door de instelling waarvan de zorgvrager zorg ontvangt. Wel mogen deze mantelzorgers gebruik maken van de algemene voorzieningen die de gemeente biedt. Als mantelzorgers dusdanig zwaar zijn belast, mogen zij ook zelf ondersteuning aanvragen vanuit de WMO. In dat geval kunnen ze wel beroep doen op de maatwerkvoorzieningen van de gemeente (Mezzo, 2017). Wat gemeenten aanbieden als algemene- of maatwerkvoorziening, mogen zij zelf bepalen. Dit betekent dat dit tussen gemeenten kan verschillen (Memorie van toelichting WLZ, 2015).

Wettelijke kaders en voorzieningen

Welke wettelijke taken heeft de gemeente in de ondersteuning van mantelzorgers?

Wat is mantelzorg?

Definitie Wmo

"Hulp ten behoeve van zelfredzaamheid, participatie, beschermd wonen, opvang, jeugdhulp, het opvoeden en opgroeien van jeugdigen en zorg en overige diensten als bedoeld in de Zorgverzekeringswet, die rechtstreeks voortvloeit uit een tussen personen bestaande sociale relatie en die niet wordt verleend in het kader van een hulpverlenend beroep."

Gebruikelijke zorg

Normale zorg die men als partner, ouder of huisgenoot aan iemand geeft. Mantelzorg is meer dan gebruikelijke zorg.

Welke voorzieningen bied je als gemeente?

Mantelzorgers van cliënten in **Wlz***

Mantelzorgers van cliënten in **Wmo, Zvw of Jeugdwet**

Algemene voorzieningen
Vrij toegankelijk, zonder voorafgaand onderzoek naar persoonlijke omstandigheden.

Maatwerk voorzieningen
Specifiek en op maat erop gericht een individu te ondersteunen bij:

- Zelfredzaamheid
- Beschermd wonen
- Participatie
- Opvang

*Kinderen die op basis van een ernstige beperking behoefte hebben aan 24-uurs zorg vallen onder de Wlz.

Verschillen tussen gemeenten

De gemeente is vrij in de keuze welke algemene voorzieningen zij treft waardoor deze voorzieningen zullen verschillen per gemeente.
Bron: Memorie van toelichting Wlz

Met welke voorzieningen ondersteun je mantelzorgers?

Gemeenten ondersteunen mantelzorgers met uiteenlopende voorzieningen. Dit betekent dat hierbij meerdere beleidsterreinen binnen de gemeente gemoeid zijn. Het is daarom aan te raden integraal beleid rond informele zorg op te stellen om mantelzorgers optimaal te ondersteunen.

Welke mantelzorgers ondersteun je met welke voorzieningen?

Er zijn verschillende groepen mantelzorgers te onderscheiden, 'de mantelzorger' bestaat immers niet. Movisie onderscheidt 10 groepen mantelzorgers. Als gemeente kan het helpen een onderscheid te maken tussen deze groepen als het gaat om welke voorzieningen je aanbiedt. Het is daarom aan te raden intern het gesprek te voeren welke mantelzorgers waar voor in aanmerking komen. Hierdoor krijg je direct inzicht of je wel alle groepen mantelzorgers ondersteunt. Dan gaat het bijvoorbeeld om jonge mantelzorgers en mantelzorgers met een andere etnische achtergrond.

Groepen mantelzorgers

Mantelzorg is er in vele soorten en maten. De grote groep mantelzorgers die ons land kent is een divers gezelschap en bestaat bijvoorbeeld uit jonge mantelzorgers, mantelzorgers met een migratieachtergrond tot mantelzorgers van zorgintensieve gezinnen. Het is belangrijk om deze groepen te onderscheiden omdat op deze groepen specifieke aandachtspunten gelden.

In totaal onderscheidt Movisie 10 groepen. Per groep mantelzorgers zijn behoeften en uitdagingen in kaart gebracht. Meer informatie op <https://www.movisie.nl> ; hierna informatie over jonge en oudere mantelzorgers, werkende mantelzorgers, de mantelzorgers bij mensen met dementie en de mantelzorgers bij mensen in de laatste levensfase.

Jonge mantelzorgers

Jonge mantelzorgers zijn kinderen en jongeren tot ongeveer 25 jaar die thuis een verzorgende rol hebben voor een familielid met een beperking of die chronisch ziek is. Meestal zorgen zij voor ouders, een broer of zus. Over het algemeen vervullen zij niet de primaire zorgtaak, maar zorg loopt wel uiteen van intensieve zorg tot lichte hulp.

In gezinnen waarin sprake is van een broer of zus met beperkingen, gaat veel zorg en aandacht naar het zorgbehoevende kind uit. Hierdoor krijgen de andere kinderen in het gezin mogelijk minder aandacht dan gebruikelijk.

Behoeften van jonge mantelzorgers

Groepen mantelzorgers

Een inblikje in verschillende groepen mantelzorgers. Meer informatie op movisie.nl/mantelzorgers

Mantelzorgers

Werkende mantelzorgers

- Combinatie werk en zorg is vaak lastig
- Verlenen relatief vaker planbare hulp
- Willen graag gewoon blijven werken

Behoeften

- De combinatie van werk en mantelzorg is bekend en bespreekbaar
- Ondersteuning, erkenning en flexibiliteit vanuit werkomgeving
- Passend personeelsbeleid

Jonge mantelzorgers

- Tot 25 jaar
- Vaak studierend of schoolgaand
- Hebben een groot verantwoordelijkheidsgevoel
- Krijgen minder aandacht

Behoeften

- Praktische hulp om niet zorggerelateerde activiteiten buitenshuis te kunnen ondernemen
- Emotionele steun en luisterend oor bij zingevingsvragen
- Begrip bij docenten en medeleerlingen

Oudere mantelzorgers

- 65+
- Risico op overbelasting vanwege klein sociaal netwerk
- Verhoogde kans zelf gezondheidsproblemen te krijgen

Behoeften

- Delen van zorg met andere naasten en vrijwilligers
- Praktische hulp bij klussen, vervoer en onderhoud
- Regelhulp bij (zorg)administratie

Mantelzorgers met migratieafkomst

- Willen liever geholpen worden door familie dan door beroepskrachten
- Soms is er een taboe op psychische of lichamelijke aandoeningen
- Traditionele opvatting over zorg door kinderen aan ouders

Behoeften

- Informatie over medicijngebruik, (psychische) ouderdomsziekten en palliatieve zorg
- Vertaling van informatie (soms mondeling i.v.m. analfabetisme)
- Lotgenotencontact met aandacht voor privacy

Oudere mantelzorgers

Oudere mantelzorgers zijn 65-plussers die in de meeste gevallen (40%) zorgen voor de partner. Er zijn ook ouderen die zorgen voor een naaste in een instelling. Mantelzorg stopt immers niet bij de opname van de zorgvrager in een intramurale voorziening. Bijna een kwart van de mensen die mantelzorg ontvangt, woont in een verzorgings- of verpleeghuis. Hun mantelzorgers zien hun inspanningen vaak als een noodzakelijke aanvulling op de professionele zorg die in de instelling wordt geboden.

Oudere mantelzorgers lopen een verhoogd risico op overbelasting: hun eigen sociale netwerk wordt kleiner doordat leeftijdgenoten gezondheidsproblemen krijgen of overlijden. Extra hulp en sociale ondersteuning vallen dan geleidelijk weg. Met het verstrijken van de jaren neemt ook de kans toe dat de mantelzorgers zelf gezondheidsproblemen krijgen.

Werkende mantelzorgers

Van werkende mantelzorgers worden twee dingen gevraagd: meer werken en meer zorgen. De combinatie is vaak lastig te verenigen. Sommige mantelzorgers hebben aparte zorg- en werkdagen; anderen moeten zorg en werk combineren op één en dezelfde dag. Werkende mantelzorgers verlenen relatief vaker planbare hulp in tegenstelling tot niet-werkende mantelzorgers. Werkende mantelzorgers willen het liefst gewoon blijven werken. Het werk helpt hen om afstand te kunnen nemen van de mantelzorg. Mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid is belangrijk om de zorg in combinatie met het betaalde werk langer vol te houden.

Mantelzorgers van mensen met dementie

Mensen met dementie gaan cognitief geleidelijk achteruit door stoornissen in hun geheugen, taal, denken, waarnemen, redeneren en handelen. Zij kunnen in gedrag en karakter ingrijpend veranderen en worden in hun dagelijks leven steeds afhankelijker van hulp van met name partners en kinderen. De mantelzorg is in latere stadia vaak 24-uurszorg, waarbij voortdurend toezicht noodzakelijk is. Mensen met dementie kunnen gaan dwalen binnen en buiten het huis, zijn voortdurend spullen kwijt en kunnen eenvoudige handelingen niet meer precies uitvoeren. Opname in een zorginstelling kan uiteindelijk noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld als de veiligheid van de thuissituatie ernstig in het geding is. Hoewel de zorg voor een naaste met dementie vaak intensief is, kan deze ook diepe voldoening en verbondenheid geven. Mantelzorgers en hun naasten met dementie vinden hun onderlinge relatie soms opnieuw uit. Het contact verandert, maar blijft wederzijds waardevol.

Mantelzorgers van mensen in de laatste levensfase

Zorg voor iemand in de laatste levensfase is zwaar en ingewikkeld. Waar een mantelzorger eerst nog vooral huishoudelijke hulp bood, verandert dat in complexere zorg, waaronder wondverzorging, toedienen van medicijnen en het verplaatsen van de persoon. Ook krijgt hij of zij een coördinerende rol in het verzorgingsproces. De gemiddelde duur van de mantelzorg in deze laatste levensfase is vijf maanden en het is vrijwel 24-uurszorg. Daar komt ook het mentale aspect bij: de mantelzorger durft de terminaal zieke eigenlijk niet alleen te laten, bang dat deze dan snel zal sterven.

Typisch aan de mantelzorg in de laatste levensfase is verder de diversiteit van professionele en informele zorgverleners die bij de zorgvrager thuis komen. Naast professionele zorg (huisarts, thuiszorg, medisch specialisten) betreft dit ook andere mantelzorgers en helpers van de primaire mantelzorger. Dat maakt afstemming des te belangrijker.

Het kan emotioneel erg belangrijk zijn voor mantelzorgers om hun naaste tot diens overlijden te kunnen verzorgen in de thuissituatie. Mantelzorgers geven aan dat het hen ook helpt bij hun rouwverwerking. Daarom is het belangrijk dat de mantelzorg niet zomaar uit handen wordt genomen uit overigens goede bedoelingen van professionals en omringende familie. Tegelijkertijd kan het de mantelzorger helpen om de zorg te delen, zodat hij of zij niet overbelast raakt.